

ACADEMIA ROMÂNĂ
SCOSAAR

REZUMATUL TEZEI DE ABILITARE

TITLUL : PROBLEME DE LINGVISTICĂ ROMÂNĂ ȘI LINGVISTICĂ GENERALĂ

Domeniul de abilitare: FILOLOGIE

Autor: Giurgea, Ion Tudor

Această lucrare prezintă contribuțiile mele științifice realizate după susținerea tezei de doctorat (2008), precum și planurile de dezvoltare a carierei de cercetare.

Cum majoritatea acestor contribuții au rezultat, în mod firesc, din identificarea anumitor probleme, iar aceste probleme țin de diverse domenii ale lingvisticii, am ales titlul „Probleme de lingvistică română și lingvistică generală”. În plus, am contribuit și la proiecte de amploare al căror obiectiv principal nu este rezolvarea unor probleme specifice, ci oferirea unei prezentări cuprinzătoare a unui domeniu – este vorba de gramatica limbii române și de dicționarul etimologic al limbii române. Multe dintre problemele abordate în cercetări specifice au apărut ca urmare a lucrului pentru aceste proiecte mai largi.

Problemele abordate privesc în principal limba română, deși nu exclusiv — unele probleme au fost de la început chestiuni de lingvistică generală (cum ar fi: definitudinea în superlativele relative, interpretarea de tip „cuantificator de majoritate” a superlativelor cantitative, structura internă a pronumelor personale, ordinea relativă a adjectivelor și a complementelor în grupul nominal și consecințele acesteia pentru teoria cartografică). Dar de multe ori s-a întâmplat ca lucrul asupra unor probleme specifice limbii române să ducă la rezultate cu implicații pentru lingvistica generală: de exemplu, studiul articolului genitival *al* și al posesivelor românești a condus la investigarea fenomenului mai general al acordului genitivelor cu substantivul regent, cu consecințe asupra teoriei cazului structural; analiza construcției cu dublă definitudine din română și compararea semanticii acesteia cu cea a demonstrativelor de tip „recognițional” au condus la propunerea unei analize semantice generale a demonstrativelor, contribuind la problema teoretică, încă nerezolvată, a distincției semantice între articolul hotărât și demonstrative; studiul vocativelor în română a evidențiat importanța unei anumite clasificări semantico-pragmatice generale a acestora; problema restricțiilor asupra modificatorilor temporali cu aspectul imperfectiv a condus la adoptarea unei anumite concepții generale asupra acestui aspect, având astfel implicații asupra teoriei generale a aspectului; studiul exclamativelor românești a dus la respingerea teoriilor care consideră scalaritatea ca fiind o componentă definitorie a exclamativelor.

Cele mai multe probleme privesc sistemul gramatical, mai ales sintaxa și semantica. De aceea, încep prezentarea cu ele, grupându-le tematic:

(i) probleme referitoare la genitive și posesive: analiza sintactică și diacronia articolului posesiv-genitival *al*, fenomenul acordului genitivelor și posesivelor cu numele regent, cu implicații pentru teoria cazului structural, precum și alte probleme de gramatică diacronică română strâns legate

ACADEMIA ROMÂNĂ
SCOSAAR

de istoria articolului *al* – și anume, evoluția demonstrativelor și a marcării definitudinii

(ii) structura pronumelor și a grupurilor-determinant (DP) fără nume exprimat, continuând subiectul tezei mele de doctorat; în cadrul acestei tematici, am cercetat structura internă a pronumelor de persoana a III-a, problema cliticului pro-N fr. *en/it. ne*, cu implicații asupra teoriei generale a cliticizării, și chestiunea genului pronumelor personale, inclusiv a pronumelor lipsite de gen, cu implicații asupra analizei sistemului genului în română (în special asupra statutului neutruului);

(iii) interpretarea construcției românești cu dublă definitudine (*casa cea mare*), în legătură cu demonstrativele recogniționale, cu implicații asupra analizei semantice a demonstrativelor;

(iv) omiterea articolului definit după prepoziții (ex. *pe masă*), atât din punct de vedere sintactic cât și dintr-o perspectivă diacronică și comparativă;

(v) marcarea vocativelor cu forme de articol hotărât și valorile semantico-pragmatice ale diferitelor tipuri morfologice de vocativ din română (+/-articol, +/-desinență de vocativ), cu implicații pentru tipologia semantică universală a vocativelor;

(vi) probleme legate de adjective și gradele de comparație, în special superlativul: ordinea adjectivelor, sistemul de gradație și complementare a adjectivelor în limba română, marcarea cu articol definit asociată așa-numitelor interpretări „relative” ale superlativului și lipsa de acord în construcția de tip „tough” (tipul *lucruri greu de înțeles*), în română și alte limbi;

(vii) probleme privind semantica determinanților: cuantificatorii „majoritari” (tipul *cei mai mulți*/engl. *most*, *cea mai mare parte*, *majoritatea*) și relația lor cu superlativele cantitative, analiza semantică a grupurilor nominale fără determinant cu interpretare indefinită;

(viii) probleme legate de ordinea cuvintelor în raport cu structura informației (distribuția subiectelor într-o limbă precum limba română, cu o ordine flexibilă a cuvintelor VS/SV, definiția topicului și tipurile de topice, topicalizarea contrastivă a pronumelor nehotărâte, focalizarea polarității — sau focusul de tip „verum” — și deplasarea focală în limba română; ca rezultat special al studiului asupra deplasării focale exclamative, includ aici și o prezentare generală a propozițiilor exclamative în limba română);

(ix) probleme privind categoriile funcționale verbale – diateza și aspectul: constrângerile asupra subiectelor pasivelor reflexive, tipurile sintactice de participii în limba română (cu implicații asupra teoriei generale a participiilor rezultative și pasive), restricțiile asupra modificatorilor temporali cu aspectul imperfectiv, interpretările aspectuale de perfect ale perfectului compus din română (cu implicații asupra teoriei generale a aspectelor imperfectiv și perfect), analiza auxiliarelor clitice și a particulelor modale care formează așa-numitul „complex verbal” în limba română (cu implicații asupra teoriei generale a centrelor complexe și a deplasărilor de „centru” prin care se realizează acestea);

(x) probleme legate de anumite adverbe: semantica adverbului clitic *mai*, semantica adverbelor celerative și corelatele sintactice ale distincțiilor semantice observate, interpretarea adverbului interogativ *oare* și existența adverbilor a căror formă comparativă are o sintaxă diferită de forma pozitivă (de ex. *mai bine să...*), asociată cu sensuri speciale.

Apoi prezint alte chestiuni de gramatică istorică română, care nu au fost incluse în temele mari enunțate anterior:

(i) originea cliticului de dativ persoana a 3-a plural *le* și evoluția *nă > ne, lă > le*;

(ii) originea conjuncției *de* (însoțită de o succintă analiză sintactică a acestei particule inedite)

Ultima parte a secțiunii dedicate realizărilor științifice descrie rolul pe care l-am jucat, și îl joc în continuare, în două proiecte majore de lingvistică românească: *Dicționarul Etimologic al Limbii Române (DELR)* și elaborarea unei gramatici moderne a limbii, bazată pe sintaxa generativă și semantica compozițională formală (prima parte a acestei lucrări a fost publicată în 2013: *A Reference Grammar of Romanian. I: The Noun Phrase*. Amsterdam/Philadelphia, John Benjamins, 900p.).

ACADEMIA ROMÂNĂ
SCOSAAR

A doua parte a tezei prezintă planurile mele pentru studii viitoare și dezvoltarea carierei. În primul rând, acestea includ proiectele de anvergură, pe termen lung, în care sunt unul dintre coordonatori: Dicționarul Etimologic al Limbii Române (DELR) și Gramatica de Referință, care completează volumul despre sintagma nominală publicat în 2013 la Benjamins cu volume dedicate grupului verbal și propoziției, urmărind să fie cea mai cuprinzătoare și detaliată descriere a sistemului gramatical al limbii române, bazată pe rezultatele obținute în sintaxa generativă și semantica formală ale ultimelor decenii.

Apoi prezint câteva direcții de cercetare care au apărut ca o consecință a unora dintre studiile anterioare descrise în prima parte a acestei teze. Una din aceste direcții cuprinde extinderea cercetărilor axate până acum pe limba română prin adăugarea unei dimensiuni comparative și elaborarea consecințelor teoretice ale unor astfel de studii comparative:

- (i) investigarea sistemelor aspectuale, cu scopul de a stabili, prin teste clare, caracterizarea semantică adecvată a termenilor „imperfectiv” și „perfectiv” în diferite limbi;
- (ii) cercetare comparativă privind topica subiectului în limbi cu ordine flexibilă a cuvintelor, în legătură cu structura informației, urmărind înțelegerea diferențelor dintre limbile caracterizate ca VS/SV (cum ar fi limba română) și limbile VSO mai stricte (cum ar fi limbile celtice);
- (iii) implicațiile descoperirilor privind marcarea structurală a cazurilor în limba română pentru teoria generală a cazului, inclusiv o comparație cu alte sisteme care prezintă marcarea diferențială a cazurilor structurale.

O a doua direcție urmărește să clarifice aspecte insuficient cercetate ale sistemului gramatical al românei:

- (i) proprietățile aspectuale ale formelor verbale care nu sunt marcate explicit pentru un anumit aspect (de ex. prezentul, viitorul, modurile altele decât indicativul);
- (ii) semantica modului;
- (iii) sistemul prozodic al românei, în special la nivelul părților enunțurilor („sub-sentential”).

O a treia direcție de cercetare privește gramatica istorică română, unde unele chestiuni rămân insuficient clarificate și necesită studii aprofundate de corpus:

- (i) evoluția prepozițiilor *spre* și *p(r)e* (ce cuprinde un stadiu de confuzie urmat de o rediferențiere, cu noi distincții semantice)
- (ii) evoluția sistemului aspectual, în particular a aspectului perfect (problema existenței unei corelații între distincția semantică perfectiv trecut/prezent perfect și cea formală dintre vechiul perfect sintetic și perfectul analitic cu *avea*).

În final, am indicat domeniile în care aş putea îndruma teze de doctorat și am oferit câteva exemple de posibile teme de studii doctorale.